

Lessenpakket : ‘Hoe kies ik?’

Werken met leerlingen aan

STUDIEKEUZEPROCES

Lesinhouden (blz. 5)

Werkbundel (blz. 16)

Lessenpakket : ‘Hoe kies ik?’

Werken met leerlingen aan

STUDIEKEUZEPROCES

Lesinhouden

Les 1: Oriëntatie – Exploratie (breedte – zichzelf)

Les 2: Exploratie (zichzelf – breedte – diepte)

Les 3 : Beslissingsstatus

Les 4 : Binding

INHOUD

Inhoud	3
Lesinhouden	5
Les 1	5
1. Oriëntatie	6
2. Exploratie in de breedte en van zichzelf	6
Les 2	7
Vragen	7
1. Op verkenning in de diepte	7
2. Ken jezelf	8
3. Goed voorbereid naar de SID-in	9
Les 3	10
Vragen	10
1. Keuzenabijheid en keuzestijlen	10
2. Voor- en nadelen van verschillende studiekeuzes	12
3. Invullen van het keuzerooster	12
4. Afronden en informatie over de keuzecommissie	13
Les 4	14
1. Rollenspel: De Keuzecommissie	14
2. Wat nu?	15
Werkbundel	16
Les 1	17
1. Oriëntatie	17
2. Exploratie in de breedte en van zichzelf	22
Les 2	26
1. Op verkenning in de diepte	26
2. Ken jezelf	30
3. Goed voorbereid naar de SID-in	33
Les 3	34
1. Keuzenabijheid en keuzestijlen	34
Voor- en nadelen van verschillende studiekeuzes	4
rooster	5

4. Wat nu?	37
Les 4	38
1. Rollenspel: De Keuzecommissie	38
2. Wat nu?	40
Bijlagen	41
Bijlage 1: Vragenlijst voor ouders	41
Bijlage 2: Alternatieve versie 'Ken jezelf' voor leerlingen	41

LESINHOUDEN

In wat volgt kan je het lespakket van 'Hoe kies ik?' terugvinden. Per les wordt uiteengezet hoe de les eruit zal zien en welke lesdoelen er nagestreefd worden. Wees aandachtig om de doelen aan de leerlingen mee te delen. Hoe meer de leerlingen zich bewust zijn van wat de doelen zijn, hoe meer ze zich willen inzetten in functie van die doelen. Op het einde van iedere les wordt, indien de tijd dat toelaat, ook besproken wat er tijdens die les gedaan werd en waarom, wat er in de volgende les aan bod zal komen en hoe de leerlingen zich daarop kunnen voorbereiden. Op die manier wordt een brug geslagen tussen de verschillende lessen en krijgen de leerlingen gerichte feedback over de mate waarin ze hun doelen bereikt hebben en hoe ver ze staan in het keuzeproces.

Les 1

Benodigheden:

lesbundel, schrijfmateriaal, pc en beamer

Lesverloop:

- 2 minuten: inleiding
- 10 minuten: leerlingen lezen de casussen
- 10 minuten: casussen bespreken
- 5 minuten: keuzebegeleidingsprogramma toelichten
- 10 minuten: schema 'Hoger onderwijs in Vlaanderen' en schema 'Andere mogelijkheden' toelichten
- 5 minuten: verschillen tussen professionele bachelor en academische bachelor toelichten, korte uitleg bij HBO5-opleidingen geven
- 5 minuten: leerlingen verkennen interesses a.d.h.v. vakken en Columbus
- 3 minuten: korte terugblik op de les

Lesdoelen:

- De leerlingen zijn in staat de aandachtspunten bij het studiekeuzeproces te benoemen.
- De leerlingen hebben een overzicht van de activiteiten die in de loop van het schooljaar worden ingericht om hen te helpen bij hun studiekeuze.
- De leerlingen kennen de structuur van het hoger onderwijs en de mogelijkheden daarbuiten.
- De leerlingen verkennen hun interesses op basis waarvan ze studierichtingen selecteren voor verdere exploratie.

1. Oriëntatie

Na een korte inleiding op de lessenreeks, wordt er eerst gewerkt met casussen (casusbespreking). Hierbij lezen de leerlingen eerst in stilte de vier casussen. In de drie eerste casussen is het studiekeuzeproces niet zo goed verlopen. Ze belichten elk verschillende aspecten waarbinnen het mis kan lopen. In de vierde casus heeft de jongere wel een goed studiekeuzeproces doorgemaakt. Geef de leerlingen de tijd om deze casussen op hun eigen tempo te lezen en even stil te staan bij wat ze gelezen hebben. Laat de leerlingen vervolgens per twee (roezemoesgroepen) de casussen bespreken. Laat de leerlingen daarbij even nadenken over de volgende vragen:

- Wat is er misgelopen in de drie eerste casussen?
- Hoe hadden de jongeren in deze casussen het beter kunnen aanpakken?
- Wat heeft ervoor gezorgd dat Ruben (laatste casus) geen moeilijkheden ondervonden heeft?
- Wat heeft Ruben goed gedaan?

Bespreek deze vragen ook klassikaal.

Vervolgens wordt stilgestaan bij het keuzebegeleidingsprogramma. Projecteer het overzicht en overloop het. Geef de leerlingen de ruimte om hierbij vragen te stellen.

2. Exploratie in de breedte en van zichzelf

In een tweede deel van de les wordt eerst gekeken naar de structuur van het hoger onderwijs en andere mogelijkheden. Projecteer achtereenvolgens de twee schema's en licht ze toe (doceervorm). Vraag aan de leerlingen of ze hierbij nog vragen hebben.

Projecteer vervolgens het schema over de verschillen tussen een professionele bachelor en een academische bachelor. Bespreek de verschillen (doceervorm) en vraag aan de leerlingen of ze nog vragen hebben.

Geef ook een korte toelichting bij HBO5-opleidingen (doceervorm).

Ten slotte verkennen de leerlingen hun interesses aan de hand van vakken en Columbus. Ze vullen hiertoe individueel de volgende vragen in:

- Schrijf hieronder welke vakken op school jou het meest interesseren?
- Schrijf hieronder welke drie interesses het meest naar voren kwamen bij het interesseprofiel van Columbus?

Op het einde van de les kan nog even stilgestaan worden bij volgende vragen:

- Wat hebben we gedaan vandaag?
- Waarom, denk je?

Les 2

Benodigheden:

lesbundel, schrijfmateriaal, smartphone of computer, documenten SID-ins

Lesverloop:

- 10 minuten: p laatsnemen in pc-lokaal
 - Indien de school over tablets beschikt, kunnen die uiteraard benut worden. Een alternatief is leerlingen toelaten hun smartphone te gebruiken.
- 5 minuten: vragen en ervaringen delen in roezemoesgroepen
- 20 minuten: Onderwijskiezer en sites opleidingsinstellingen overlopen
- 10 minuten: uitleg geven bij en oefeningen maken met betrekking tot een haalbare/realistische keuze
- 5 minuten: roezemoesgroep over haalbare/realistische keuze
- 5 min: documenten SID-ins meegeven

Lesdoelen:

- De leerlingen kunnen inschatten of bepaalde studiekeuzes realistisch en haalbaar zijn.
- De leerlingen kunnen gebruikmaken van hulpmiddelen die hen kunnen ondersteunen in het studiekeuzeproces.
- De leerlingen kunnen aangeven hoe ver ze in het keuzeproces staan en wat de alternatieven zijn die ze verder willen exploreren.

Vragen

Deze les begint met een roezemoesgroep per bank waarbij leerlingen ervaringen uitwisselen met betrekking tot hun keuzeproces sinds de vorige les. De leerlingen staan stil bij de volgende vragen en vullen hun antwoorden in op de daarvoor voorziene ruimte in de bundel:

- Heb je al bepaalde studierichtingen op het oog?
- Heb je al bepaalde acties ondernomen?
- Heb je vragen of heb je in tussentijd moeilijkheden ondervonden?

1. Op verkenning in de diepte

De leerlingen maken in een volgende opdrachtenreeks die bestaat uit invuloefeningen kennis met Onderwijskiezer en de sites van de verschillende opleidingsinstellingen. Via de vragen komen ze steeds dichterbij een aantal passende alternatieven die aansluiten bij hun interesses en vaardigheden.

Noot:

- Antwoord op vraag rond zoekcriteria:
1. Alfabet
 2. Belangstelling
 3. Campussen
 4. Instelling

5. Onderwijstaal
6. Provincie
7. Schoolvakken
8. Studiegebied
9. Bachelor/ master per studiegebied
10. Trefwoorden
 - Bij de oefening die daarop volgt in verband met het zoeken van een bepaalde opleiding op basis van de zoekcriteria in Onderwijskiezer, dient u te vermelden dat de leerlingen enkel gebruik mogen maken van de criteria 'Belangstelling', 'Studiegebieden' en 'Bachelor/master per studiegebied'.

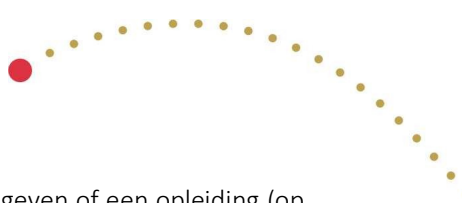
2. Ken jezelf

Bij het onderdeel 'ken jezelf' worden allerlei hulpmiddelen aangereikt aan de hand waarvan leerlingen zichzelf kunnen inschatten (qua interesses, cognitieve vaardigheden, waarden, beroepsaspiraties, ...) en waarmee we hen ondersteunen in het maken van een haalbare en realistische keuze, zoals de interesstest in Columbus, ijkingsproeven, schoolresultaten, vaardigheidstesten in Columbus en zelftesten op Onderwijskiezer, familie en vrienden. Aan de hand van de uitslagen op de interessemeting (Columbus) wordt het verschil tussen een professionele en een academische bachelor toegelicht. Dat werd tijdens de vorige les ook al kort gedaan, maar door de link met de eigen persoonlijkheid en interesses expliciet te maken, wordt het allemaal wat tastbaarder en realiseren de leerlingen zich dat het belangrijk is dat ze een keuze maken die aansluit bij hun profiel.

Volgende hulpmiddelen worden overlopen om de leerlingen te helpen bij het maken van een realistische en haalbare keuze die aansluit bij hun interesses en vaardigheden:

- Interesseprofiel in Columbus 'Wat wil ik?'
- Studierendement in Onderwijskiezer
- Ijkingstoetsen
 - Indien nodig legt u de leerlingen uit wat een ijkingsstoets is. Het is een toets georganiseerd door de Vlaamse universiteiten waarmee leerlingen uit het laatste jaar secundair onderwijs kunnen nagaan of hun wiskundige en wetenschappelijke voorkennis en vaardigheden in overeenstemming zijn met het verwachte instapniveau van bepaalde bacheloropleidingen (De ijkingsstoets, z.j.).
- Schoolresultaten
- Talige, wiskundige en redeneervaardigheden testen in Columbus
- Zelftests
- Vrienden en familie
 - Ze krijgen als hulpmiddel hiervoor een lijstje mee met vragen die ze eventueel aan hun ouders kunnen stellen (Bijlage 1). Uit onderzoek is immers gebleken dat steun van de omgeving en de waargenomen veiligheid van de hechtingsbasis het studiekeuzeproces aanzienlijk ten goede komen (Germeijs & Verschueren, 2009).

Noot: Voor leerlingen die meer visueel ingesteld zijn, is als bijlage (Bijlage 2) een overzicht van de hulpmiddelen met bijhorende afbeeldingen voorzien.

Er wordt telkens voldoende benadrukt dat die hulpmiddelen een indicatie kunnen geven of een opleiding (op cognitief vlak) al dan niet geschikt is, maar dat er nog veel afhangt van andere aspecten zoals studievaardigheden, inzet, zelfdiscipline en motivatie. Hoge scores op testen, een hoog gemiddeld studierendement op basis van de gevolgde richting en goede schoolresultaten bieden geen garantie op slagen in het hoger onderwijs. Ze verhogen de kansen wel aanzienlijk. Lage scores, een laag studierendement en slechte schoolresultaten van de andere kant leiden bovendien ook niet onvermijdelijk tot niet slagen binnen het hoger onderwijs, maar die leerlingen worden er best op gewezen dat hoger onderwijs nooit vanzelf gaat en dat ze inspanningen zullen moeten leveren.

Daarna krijgen de leerlingen de opdracht om in een roezemoesgroep met hun buurman of- vrouw na te gaan of de keuze die ze tot nog toe voor ogen hebben een realistische en haalbare studiekeuze is, of ze er het beroep dat ze later willen uitoefenen mee kunnen uitvoeren en of het aansluit bij hun interesses. Verder overlopen ze ook samen wat hun motivatie is, wat hen nog tegenhoudt en of ze sterk zijn in de vakken die in de opleiding voorkomen. Vervolgens wordt er al even gepolst of ze al weten welke stad hun voorkeur geniet voor de opleiding die ze mogelijk zouden willen volgen.

3. Goed voorbereid naar de SID-in

Tot slot wordt uitgelegd wat SID-ins juist zijn en waarom ze georganiseerd worden. Er wordt verder toegelicht waar ze in de bundel “Wat na het secundair onderwijs?” informatie over de SID-ins kunnen vinden. Daarnaast wordt aan de leerlingen een checklist en een grondplan meegegeven zodat ze zeer gericht en efficiënt informatie kunnen verzamelen op de SID-in. Op de SID-ins zijn leerlingen immers sterk gebonden aan de tijd. Het is dus belangrijk dat ze vooraf stilstaan bij de standjes die ze willen bezoeken.

Op het einde van de les kan nog even stilgestaan worden bij volgende vragen:

- Wat hebben we **gedaan** vandaag?
- Waarom, denk je?

Les 3

Benodigdheden:

lesbundel, schrijfmateriaal, keuzerooster

Lesverloop:

- 5 minuten: installeren in pc-lokaal + beantwoorden van vragen van vorige lessen
- 5 minuten: reflecteren over de mate waarin de leerlingen momenteel keuzenabijheid ervaren en welke factoren voor de leerlingen doorwegen in het studiekeuzeproces
- 5 minuten: stilstaan bij de verschillende keuzestijlen
- 10 minuten: opstellen van een schema met de voor- en nadelen van verschillende keuzes
- 5 minuten: bespreken van het schema
- 10 minuten: invullen van het keuzerooster
- 5 minuten: klassikale nabespreking
- 5 minuten: uitleggen dat er de volgende les een keuzecommissie zal plaatsvinden, zodat de leerlingen zich daarop kunnen voorbereiden

Lesdoelen:

- De leerlingen kunnen aangeven hoe dicht ze momenteel bij hun studiekeuze staan.
- De leerlingen zijn zich bewust van de keuzestijl die ze hanteren en van andere mogelijke keuzestijlen.
- De leerlingen wegen de voor- en nadelen van verschillende opleidingen tegen elkaar af volgens een logisch-rationele denkstijl.
- De leerlingen hebben inzicht in welke mate de verschillende voor- en nadelen van verschillende opleidingen voor hen doorwegen in het maken van een keuze.
- De leerlingen worden gestimuleerd om na te denken over wat ze kunnen doen om dichterbij een keuze te komen.

Vragen

Leerlingen krijgen de kans om vragen te stellen naar aanleiding van moeilijkheden die ze eventueel ondervonden hebben tijdens hun keuzeproces.

1. Keuzenabijheid en keuzestijlen

Nu de leerlingen de opleidingsmogelijkheden hebben kunnen verkennen, is het belangrijk dat ze zicht krijgen op hoe dicht ze momenteel bij een studiekeuze staan.

Opdracht 1:

Om zicht te krijgen op de mate van keuzenabijheid van de leerlingen, kan er gebruik worden gemaakt van Poll Everywhere. Leerlingen maken hierbij gebruik van de volgende link:

www.polleverywhere.com/surveys/uKpF2jIQd.

Eerst wordt hier de vraag gesteld: “In hoeverre ben je momenteel zeker van je keuze?” Hierbij kunnen de leerlingen kiezen uit :

1. Helemaal niet zeker: Ik heb nog geen idee welke richting ik uit wil.
2. Niet zeker: Ik heb maar een vaag idee welke richting ik uit wil.
3. Neutraal: Ik heb een idee welke richting ik uit wil, maar ik twijfel nog tussen veel verschillende alternatieven.
4. Vrij zeker: Ik heb een goed idee van welke richting ik uit wil en twijfel nog maar tussen enkele alternatieven.
5. Heel zeker: Ik weet al welke opleiding ik zal kiezen volgend jaar.

Nadat de antwoorden van de leerlingen zichtbaar zijn, kan er gereflecteerd worden op de mate waarin leerlingen wel of geen keuzenabijheid ervaren. (Zijn er met andere woorden nog veel leerlingen die twijfelen of is de meerderheid van de leerlingen al vrij zeker van hun keuze?). Sta vervolgens stil bij het belang van het maken van een goede keuze en het ervaren van keuzenabijheid, oftewel de mate van zekerheid over een studiekeuze.

Opdracht 2:

Vervolgens wordt er gebruik gemaakt van een tweede poll, dit keer in de vorm van een wordcloud. Hierbij wordt volgende vraag gesteld: “Welke factoren wegen voor jou mee in het maken van een studiekeuze?”. Leerlingen maken hierbij gebruik van de volgende link:

www.polleverywhere.com/free_text_polls/Vpzt6Uoy8CXNdvT.

De leerlingen kunnen hierbij verschillende factoren intypen, zodat er een wordcloud wordt gevormd van bepalende factoren op het scherm.

Nadat er een wordcloud is gevormd, wordt het schema ‘keuzestijlen’ erbij genomen. Leg kort de verschillende keuzestijlen uit en vraag de leerlingen om de woorden uit de wordcloud te categoriseren binnen de verschillende keuzestijlen. Leg uit dat er geen goede of foute keuzestijlen zijn, maar dat in het verloop van de les met name de logisch-rationele keuzestijl zal worden toegepast.

Drie verschillende mogelijke keuzestijlen en woorden uit de wordcloud die hierbij kunnen passen, zijn de volgende:

- De logisch-rationele keuzestijl → Bij deze keuzestijl ligt de nadruk op rationele argumenten voor het maken van een keuze.
- Mogelijke trefwoorden in de word-cloud die een logisch-rationele keuzestijl impliceren: voordelen, nadelen, aansluiting bij interesses/persoonlijkheid
- De emotionele keuzestijl → Bij deze keuzestijl ligt de nadruk op het gevoel dat een persoon heeft bij een keuze.
- Mogelijke trefwoorden in de word-cloud die een emotionele denkstijl impliceren: gevoel, voorkeur
- De meegaande keuzestijl → Bij deze keuzestijl weegt de omgeving van een persoon sterk door in het maken van de keuze.
Mogelijke trefwoorden in de word-cloud die een meegaande keuzestijl impliceren: ouders, vrienden, omgeving

2. Voor- en nadelen van verschillende studiekeuzes

Laat de leerlingen drie opleidingen opschrijven die ze eventueel zouden willen volgen volgend jaar en laat hen voor iedere opleiding de volgende vragen beantwoorden.

- Wat zijn voordelen van deze opleiding?
Hierbij kunnen de leerlingen denken aan vakken die ze interessant vinden, interessante loopbaanmogelijkheden, bepaalde persoonlijke eigenschappen die goed van pas komen tijdens de opleiding (bv. actief zijn, onderzoeksggericht zijn, werken met mensen).
- Wat zijn nadelen van deze opleiding?
Hierbij kunnen de leerlingen denken aan minder interessante of moeilijke vakken, weinig of geen interessante loopbaanmogelijkheden, moeilijkheden die je mogelijk tegenkomt, bepaalde persoonlijke eigenschappen die niet goed tot hun recht komen tijdens de opleiding.
- Welke argumenten zou je gebruiken om je vrienden en familie ervan te overtuigen dat deze opleiding bij je past?
De leerlingen kunnen deze argumenten gebruiken als voorbereiding op het gesprek met een medeleerling dat dadelijk plaatsvindt.
- Welke bijkomende informatie kan je verzamelen om een beter beeld van de opleiding te krijgen en om een beter beeld te krijgen of de opleiding daadwerkelijk bij jou past?
Hierbij kunnen de leerlingen denken aan mensen die de opleiding volgen of hebben gevolgd (wat zou je hen kunnen vragen?), studiemateriaal van de opleiding.

Vervolgens vormen de leerlingen groepjes van twee en bespreken ze de antwoorden die ze zojuist hebben opgeschreven, zodat de leerlingen gestimuleerd worden om na te denken over de voor- en nadelen van hun keuze.

3. Invullen van het keuzerooster

Leerlingen gaan naar www.onderwijskiezer.be > *hogere onderwijs* > *keuzerooster*. Leg kort uit dat het keuzerooster een hulpmiddel is om keuzemogelijkheden te onderzoeken, maar geen sluitende methode, geen exacte wetenschap (Veraghtert, 2006). Het keuzerooster is een hulpmiddel om informatie overzichtelijk op te slaan en informatie overzichtelijk af te wegen maar daarnaast helpt het keuzerooster ook om informatie hanteerbaar te maken en om tot een logisch samenhangende keuzeverantwoording te komen. Geef de leerlingen mee dat het keuzerooster voortdurend kan worden aangepast en ook meegenomen kan worden naar een gesprek met een leerlingenbegeleider.

Stap 1:

Aan de rechterkant van het rooster maken de leerlingen een overzicht van concrete onderdelen waarmee ze rekening willen houden bij het maken van hun keuze. Dat kunnen kenmerken van de opleiding zijn, kenmerken van de leerling of keuzemotieven.

Stap 2:

De leerlingen noteren de studierichtingen die hen aanspreken in de bovenste rij van het keuzerooster.

Stap 3:

Vervolgens geven de leerlingen een gewicht aan het kenmerk van een eventuele opleiding. Hoe belangrijker het kenmerk voor hen is, hoe hoger de score (op 10) die ze aan het kenmerk toekennen.

Stap 4:

De leerlingen gaan per opleiding na in welke mate het kenmerk dat in de linkerkolom genoteerd werd, in de opleiding gerealiseerd wordt. Hierbij geven de leerlingen telkens een score (op 10). Tot slot, klikken de leerlingen op 'resultaat berekenen'. De opleiding met de hoogste score beantwoordt het meest aan de gewogen criteria van de leerling.

In het artikel van Veraghtert (2006) wordt een meer gedetailleerde uitleg gegeven over het invullen van het keuzerooster met voorbeelden voor leraren. Deze voorbeelden worden niet met de leerlingen gedeeld, om de leerlingen zo weinig mogelijk te beïnvloeden.

4. Afronden en informatie over de keuzecommissie

Op het einde van de les kan nog even stilgestaan worden bij volgende vragen:

- Wat hebben we gedaan vandaag?
- Waarom, denk je?

Leg verder klassikaal het verloop van de volgende les uit, waarbij er een keuzecommissie plaatsvindt. Tijdens deze les is het de bedoeling dat de leerlingen een opleiding waar ze veel interesse voor hebben, gaan verdedigen voor een commissie die beslist of ze wel voldoende over hun keuze hebben nagedacht en of de opleiding bij hen past. De leerlingen staan ter voorbereiding op de volgende les stil bij volgende vragen:

- Wat zul je nog moeten doen om tegen volgende les optimaal voorbereid te zijn op de keuzecommissie?
- Wat zul je nog moeten doen om meer keuzenabijheid te ervaren en met andere woorden zekerder te zijn van een bepaalde opleiding als studiekeuze?

Les 4

Benodigheden:

lesbundel, 1 laptop per groep, lokaal waar groepswerken mogelijk zijn

Lesverloop:

- 10 minuten: voorbereiding + beantwoorden vragen vorige lessen
- 15 minuten: rollenspel keuzecommissie (5 minuten per kandidaat)
- 15 minuten: vragen commissieleden (5 minuten per kandidaat)
- 5 minuten: klassikale nabespreking
- 5 minuten: 'wat nu?'

Lesdoelen:

- De leerlingen zijn in staat om hun keuze te motiveren/beargumenteren.
- De leerlingen zijn in staat op een kritische manier te kijken naar een keuze/proces.

1. Rollenspel: De Keuzecommissie

Om te werken rond binding wordt aan de leerlingen gevraagd een rollenspel te spelen waarin ze hun studiekeuze moeten verantwoorden/beargumenteren. Het is belangrijk om in het begin van de les duidelijk aan te geven dat een gesprek over hun studiekeuze de binding met hun keuze versterkt en dat een sterke binding met hun keuze hun kans op succes volgend jaar vergroot. Als de leerlingen al een keuze hebben gemaakt op basis van de vorige opdrachten in de lessenreeks kunnen ze deze keuze voorstellen aan hun klasgenoten. Indien de leerling nog geen keuze heeft kunnen maken, kunnen ze deze opdracht doen met één van de alternatieven waar ze nog tussen twijfelen. Geef de leerlingen het tijdschema voor dit rollenspel duidelijk mee (10 minuten voorbereiding, 5 minuten presenteren, 5 minuten kritische vragen stellen).

Vorbereiding:

De leerlingen krijgen de opdracht om het rollenspel door te nemen en hun rol als kandidaat voor te bereiden. Hiervoor krijgen ze 10 minuten de tijd. Ze kunnen hierbij hun lesbundel gebruiken. Er zijn verschillende laptops beschikbaar in het klaslokaal. Elke leerling zal 5 minuten krijgen om zijn/haar keuze voor te leggen aan de commissie. Het is dus belangrijk dat de leerlingen gericht aan de slag gaan. In hun bundel hebben de leerlingen telkens enkele richtvragen die hen kunnen helpen bij het voorbereiden van deze opdracht. Deze vragen zijn slechts een hulpmiddel. Het is dan ook belangrijk aan de leerlingen mee te geven dat ze niet al deze vragen dienen te beantwoorden en zich hier ook niet toe dienen te beperken.

Indeling groepen:

Als de voorbereidingen gebeurd zijn, worden er groepjes gevormd van telkens drie leerlingen. Dit maakt dat er binnen het rollenspel steeds twee commissieleden zijn. Bij het samenstellen van de groepjes is het een meerwaarde om aandacht te hebben voor de groepssamenstelling. Indien mogelijk raden we aan om de groepen voor de keuzecommissie zo samen te stellen dat er een diversiteit in studiekeuze en/of positie in het keuzeproces is. Op deze manier worden de leerlingen gestimuleerd om meer stil te staan bij het proces dan bij de inhoud van de verdediging. Door middel van deze groepssamenstelling en het rollenspel wordt er ook gewerkt aan de vakoverschrijdende eindtermen 11, 12 en 13.

Rollenspel:

De kandidaat krijgt vijf minuten om zijn keuze voor te stellen waarna de commissieleden in het totaal vijf minuten krijgen om kritische vragen te stellen. De commissieleden vinden in hun bundel vragen terug die hen kunnen helpen bij het formuleren van kritische vragen. Het is aangewezen de leerlingen mee te geven al vragen te noteren op het moment dat de kandidaat zijn/haar voorstelling doet. Daarnaast is het belangrijk een veilige sfeer te creëren door te benadrukken dat het rollenspel met respect plaatsvindt en dat de commissieleden kritische vragen stellen zonder de keuze af te breken. Het is de bedoeling de kandidaat uit te dagen en te laten reflecteren, niet om de kandidaat te laten twijfelen of het wel de goede keuze is.

Nabespreking:

Na het rollenspel volgt er een korte klassikale nabespreking. Hierbij wordt stilgestaan bij wat de leerlingen als kandidaat ervaren hebben, maar ook bij wat ze als commissieleden gezien hebben.

- Hoe was het voor de leerlingen?
- Hebben ze dingen bijgeleerd van elkaar?
- Wat zouden ze nog willen/moeten doen?
- Welke elementen in deze oefening hebben een invloed (gehad) op hun eigen beslissing?
- Welke motieven zijn er binnen elke groep veel of juist minder aan bod gekomen?

Bij de nabespreking is het vooral de bedoeling om kort stil te staan bij de ervaringen van de leerlingen. Hiervoor neemt de leerkracht ongeveer vijf minuten de tijd.

2. Wat nu?

Op het einde van de les krijgen de leerlingen informatie mee over de stappen die ze nog kunnen ondernemen indien ze nog geen keuze hebben kunnen maken. De school heeft de verantwoordelijkheid de leerlingen naar de juiste instanties te sturen voor een goede studiekeuzebegeleiding. Informeer u vooraf goed wie op uw school hiervoor aangesproken kan worden. Op die manier zorgt u ervoor dat de leerlingen vlot bij de juiste persoon terechtkomen. Geef de leerlingen de contactgegevens van deze persoon. Hiernaast kan u de leerlingen ook de contactgegevens geven van de studiebegeleidingsdiensten verbonden aan de verschillende hogescholen en universiteiten.

Lessenpakket : ‘Hoe kies ik?’

Werken met leerlingen aan

STUDIEKEUZEPROCES

Werkbundel

Les 1: Oriëntatie – Exploratie (breedte – zichzelf)

Les 2: Exploratie (zichzelf – breedte – diepte)

Les 3 : Beslissingsstatus

Les 4 : Binding

Les 1

Lesinhoud:

- aandachtspunten bij het maken van een studiekeuze
- een overzicht van de ingerichte activiteiten die je kunnen helpen bij je studiekeuze
- de structuur van het hoger onderwijs
- andere mogelijkheden na het secundair onderwijs
- verkennen van je interesses

1. Oriëntatie

1.1 Belang van een goede studiekeuze

Hieronder kan je de verhalen lezen van vier jongeren die een studiekeuze maakten. Dat loopt niet altijd even vlot. Lees onderstaande verhalen en denk eens na over wat er goed loopt en wat niet.

Verhaal 1

Al van in de lagere school wou Lena leerkracht worden. Haar moeder was immers leerkracht en het werd haar dus met de paplepel ingegeven. In de lagere school amuseerde Lena zich kostelijk met het lesgeven aan haar poppen en hen toetsjes en taakjes te laten maken. In het middelbaar hield Lena zich vast aan haar droom: ze was een geboren verteller en iedereen fluisterde haar in het oor dat ze ettelijke maanden vakantie zou hebben en leraar dus omwille van die redenen één van de beste beroepen die ze kon kiezen was. Lena hoefde zich niet te informeren; ze wist wat ze zou worden. Aangezien ze de primus was in Nederlands en Frans en ze die talen bovendien het leukst vond, koos ze voor leraar secundair onderwijs: Frans- Nederlands. Ze hoefde geen andere opties te overwegen om zeker te zijn over haar keuze. Eens ze aan die opleiding in Torhout bezig was, beseftte ze dat het toch niet volledig haar ding was. Ze hongerde naar een meer theoretische uitdieping van haar twee gekozen talen, en ontdekte in haar stages al vrij snel dat het beroep leerkracht eigenlijk totaal niets voor haar was. Het was te praktisch; en hoewel haar creatieve geest er heel veel van zichzelf in kon leggen, was het toch niet volledig op de manier waarop ze het verwacht had. Halverwege december ging ze langs bij een studiebegeleider om haar twijfels toe te lichten. Een aantal gesprekken met die persoon hielpen haar om haar uit de knoop te halen. Ze ontdekte dat een bachelor toegepaste taalkunde wellicht meer spek naar haar bek zou zijn.

Verhaal 2

Het kon Olivier eigenlijk niet veel schelen wat hij ging studeren. Hij wist alleen dat hij nog niet wou werken. Een paar vrienden van hem gingen rechten studeren, en aangezien hij de slimste was van de hoop besloot hij gewoon mee te gaan. Hij zou dat doen in Leuven, daar hadden zijn ouders tenslotte ook gestudeerd. Olivier was niet bepaald een muurbloempje en durfde het meermaals per week weleens bont maken. Daarbij kwam dat hij het tijdens de blok het totaal niet meer zag zitten, aangezien hij echt niet wist hoe hij moest studeren en hoe hij zich die grote pakken leerstof eigen moest maken. Om te voorkomen dat zijn vrienden, die wel op tijd ingezien hadden dat ze ook zouden moeten werken om er feitelijk te raken, hem als minder slim zouden beoordelen en zelf actief op zoek te gaan naar een reden (waarmee hij tegenover zijn vrienden zou pochen) voor het geval hij zou falen, besloot hij tijdens de examenperiode het een aantal maal flink uit de hand te laten lopen op café door zichzelf compleet lazarus te drinken met een paar vrienden uit zijn club. Het gevolg was niet bepaald verrassend: na de herexamens was Olivier voor net genoeg vakken geslaagd om rechten te mogen verder studeren. Het tweede jaar werd het er jammer genoeg niet beter op, en pas toen zijn ouders hem voor het tweede jaar op een rij zagen falen en niet genoeg studie-efficiëntie zagen halen, haalden ze hem uit Leuven weg om aan de UHasselt dezelfde opleiding te laten volgen. Pas na een semester pendelen en daar serieus zijn best te doen, merkte hij dat rechten eigenlijk helemaal niets voor hem is, en besloot hij het roer om te gooien en weloverwogen een keuze te maken. Hij merkte al snel geboeid te zijn door een economische opleiding. Zijn ouders wilden hem echter niet meer zo makkelijk van opleiding laten veranderen. Na een iets beter jaar, was hij volledig gedemotiveerd en gaf hij er de brui aan. Het jaar erop mocht hij niet langer verder studeren, aangezien zijn leerkrediet op was.

Verhaal 3

Yana is al haar hele leven lang een twijfelaar geweest. Als haar op restaurant gevraagd werd welke pizza ze liefst zou eten, wist ze daar pas na lang twijfelen een antwoord op te geven, en dan nog was ze niet tevreden met haar keuze. Ze is over het algemeen gekend als een besluiteloos mens, iemand die bij beslissingen de ander 'kies jij maar' toeriep, om de doodeenvoudige reden dat ze gewoon zelf niet kon kiezen. Ook bij het maken van haar studiekeuze verliep het niet van een leien dakje, maar het hielp natuurlijk niet dat ze er pas in de zomer aan begonnen was. Infodagen, brochures, websites: het hielp haar allemaal niet. Ze was zo in de war dat ze het niet langer zag zitten, verder studeren. Ze was nooit in één iets specifiek goed geweest, altijd een allrounder. Ze was wel geïnteresseerd in een paramedische opleiding, maar het gebied paramedische wetenschappen is breed, alsook de verschillende beroepen die je daarmee kan uitvoeren. Uiteindelijk stootte ze op de opleidingen farmaceutische wetenschappen en kinesithérapie. In farmacie sprak het beroep haar meer aan, terwijl bij kinesithérapie de opleiding an sich haar meer kon boeien, maar het beroep dan weer totaal niet. Omdat haar omgeving druk op haar zette, besloot ze maar snel voor kinesithérapie te kiezen, maar daar bleek ze niet gelukkig te zijn. Ze nam de beslissing om ook vakken van farmacie te volgen, zonder ze effectief in haar rooster op te nemen. Toen ze uiteindelijk overwoog om om te schakelen naar farmacie kon ze het volgen van de lessen van beide opleidingen niet loslaten. Op het moment dat ze toestemming verkregen had van de Faculteit Farmaceutische wetenschappen om van opleiding te veranderen en die omschakeling verkregen heeft, was ze er de dag

nadien niet meer tevreden over. Ze wou terugkeren naar haar vorige opleiding, kinesitherapie, maar dat bleek niet meer te lukken. De deadline om te heroriënteren was reeds verstreken...

Verhaal 4

Vanaf dat Ruben wist dat zijn studiekeuze cruciaal was voor het verdere verloop van zijn (beroeps)leven, begon hij meteen na te denken over wat hij echt wilde naar later toe, wat hem het meest interesseerde in het leven. Hij was heel goed in wiskunde, maar hij was nog het meest van al geboeid door de biologie. Na wat verkennen in de breedte en meer te weten te komen over het structuur van het hoger onderwijs, kwam hij uit bij bio-ingenieur, farmacie en geneeskunde. Hij vond dat die opleidingen het nauwst aansloten bij zijn interesses. Toch had hij qua toekomst een voorkeur voor farmacie of geneeskunde, aangezien hij daarin zijn sociaal dienstbetoon zeker tot bloei zou zien komen. Na het uitpluizen van de lessentabellen van de verschillende opleidingen aan verscheidene universiteiten en bezoeken aan diverse infodagen, sprak geneeskunde hem nog net dat tikkeltje meer aan. Omdat hij na het spreken met artsen en geneeskundestudenten nog meer overtuigd was geraakt de opleiding te volgen, zeker aangezien medische biologie toch het aspect van de biologie bleek te zijn dat hem het meest boeide en hij graag zijn kennis daarover wou inzetten om mensen te helpen. Hij zorgde er dus voor dat hij zeker tegen het begin van het tweede semester klaar was om zich voor te bereiden op het ingangsexamen. Hoe dan ook, bleef hij voorzichtig, en wist hij dat hij een sluitend back-up plan moest hebben voor het geval hij niet geslaagd zou zijn. Daarom bleef hij de lessentabellen van farmacie en bio-ingenieur toch ook nog even in de gaten houden. Hij besloot farmacie als optie b te houden, maar zou het onderste uit de kan halen voor het ingangsexamen, omdat hij zich stilaan was gaan identificeren met de idee dat hij later dokter zou zijn. Toen bleek dat Ruben geslaagd was voor het ingangsexamen, kon zijn vreugde natuurlijk niet op.

Denk eens na over de volgende vragen.

- Wat is er misgelopen in de drie eerste verhalen?

.....

.....

- Hoe hadden de jongeren in deze verhalen het beter kunnen aanpakken?

.....

.....

- Wat heeft ervoor gezorgd dat Ruben (laatste casus) geen moeilijkheden ondervonden heeft?

.....

.....

- Wat heeft Ruben goed gedaan?

.....

.....

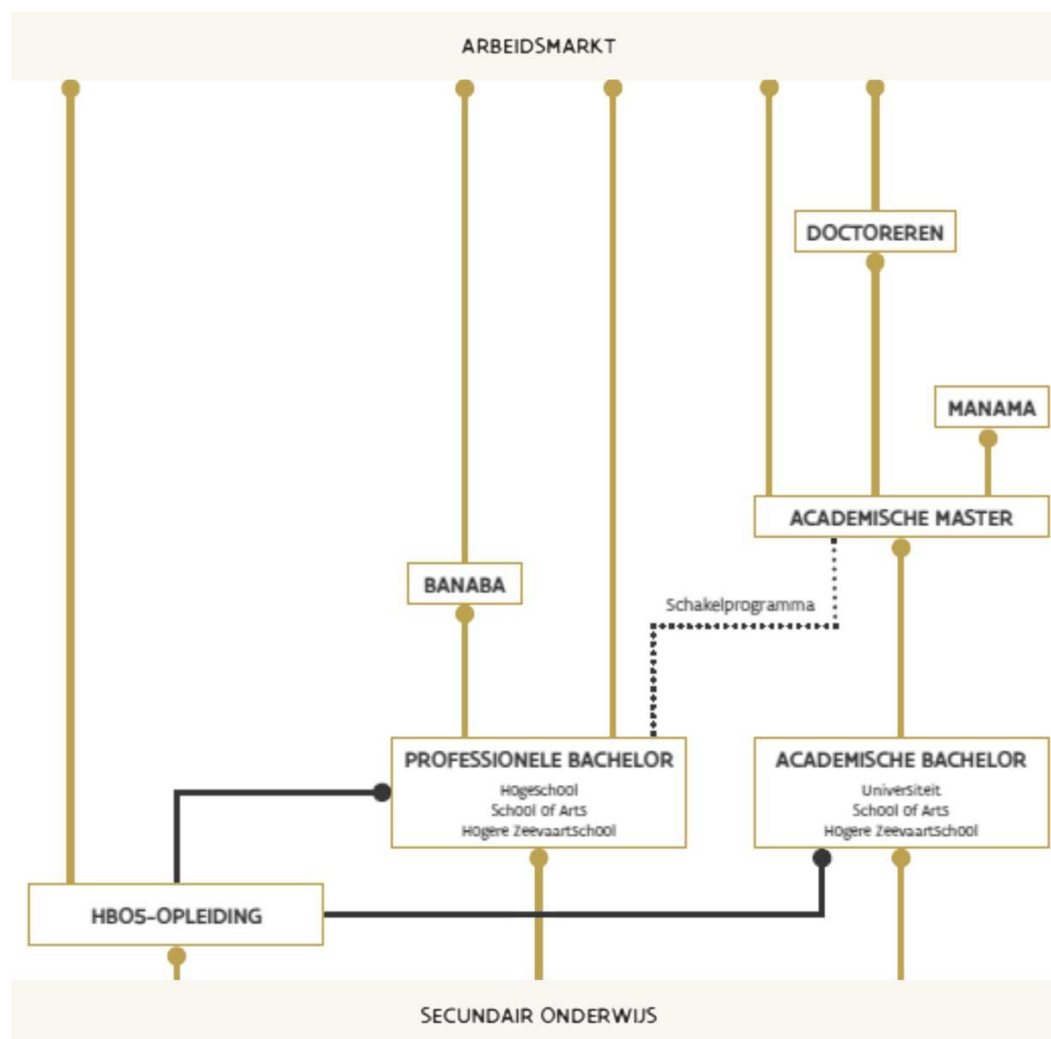
[illegible]

2. Exploratie in de breedte en van zichzelf

2.1 Structuur van het hoger onderwijs en andere mogelijkheden

Na het voltooien van het secundair onderwijs kan je verschillende wegen uit. Je kan ervoor kiezen om aan een opleiding hoger onderwijs te beginnen. Hierbij heb je de keuze tussen een academische bachelor, een professionele bachelor of een HBO5-opleiding. Daarnaast kan je ook kiezen om een opleiding te volgen buiten het hoger onderwijs, zoals een opleiding tot een uniformberoep of een opleiding Se-n-Se. Of misschien wil je graag eerst een ervaring in het buitenland opdoen of al meteen aan de slag op de arbeidsmarkt. In de volgende twee schema's wordt een overzicht gegeven van de verschillende mogelijkheden binnen het hoger onderwijs en daarbuiten.

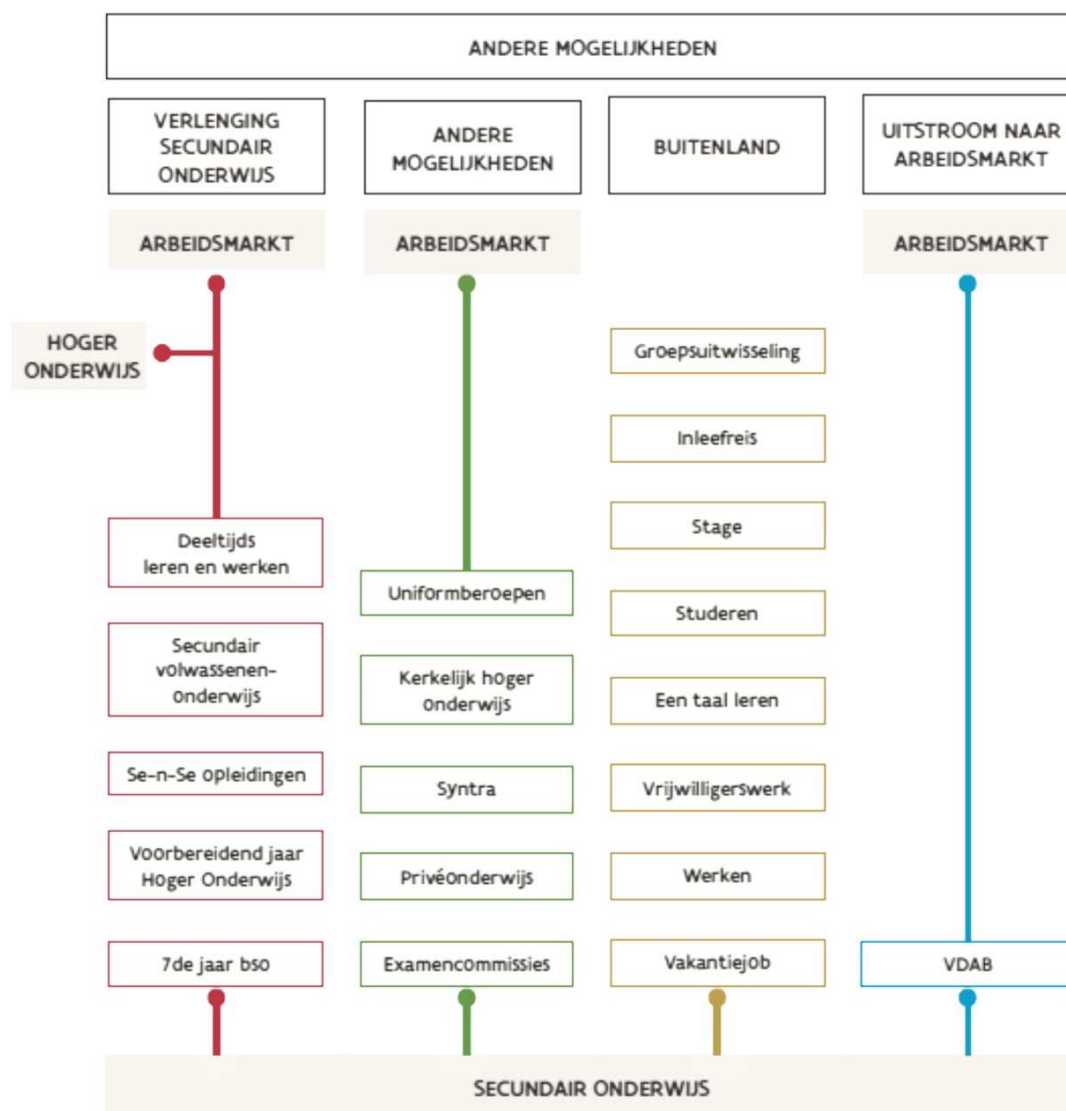
Hoger Onderwijs in Vlaanderen¹

Afbeelding 1. Bron: brochure "Wat na het secundair onderwijs?"

¹ Deze informatie is afkomstig van: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2017). *Wat na het secundair onderwijs?* [Brochure]. Brussel: Departement Onderwijs en Vorming.

Andere mogelijkheden²

Afbeelding 2. Bron: brochure "Wat na het secundair onderwijs?"

² Deze informatie is afkomstig van: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2017). Wat na het secundair onderwijs? [Brochure]. Brussel: Departement Onderwijs en Vorming.

2.2 Een professionele of een academische bachelor kiezen?

In het hoger onderwijs kan je kiezen tussen een professionele bachelor en een academische bachelor. Hieronder vind je een overzicht van kenmerken van beide opleidingsvormen.

	Professionele Bachelor	Academische bachelor
Soort Instelling	hogeschool	Universiteit of hogeschool
Studieduur	3 jaar	3 jaar
Aantal studiepunten	180 studiepunten	180 studiepunten
Inhoud	competenties en kennis verwerven die noodzakelijk zijn voor de zelfstandige uitoefening van een beroep	brede academische (theoretische) vorming gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek
Finaliteit	uitstroom naar de arbeidsmarkt	Vorbereiding op masteropleiding
Vervoltraject	schakelprogramma bachelor na bachelor (banaba)	master

(Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2017)

Zoals je in het schema 'Hoger onderwijs in Vlaanderen' gezien hebt, bestaan er naast professionele bachelors en academische bachelors ook HBO5-opleidingen. De opleidingen uit het hoger beroepsonderwijs (HBO) bereiden voor op het uitoefenen van een beroep. Qua niveau bevinden ze zich net onder dat van een professionele bachelor. Ze zijn minder theoretisch dan een bacheloropleiding. Het werkplekleren vormt een belangrijk onderdeel van deze opleidingen. Ze worden georganiseerd door instellingen voor voltijds secundair onderwijs, centra voor volwassenenonderwijs en hogescholen (Onderwijskiezer, 2018).

Als je meer wil weten over HBO5-opleidingen, neem dan zeker een kijkje op:

www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/hoger_hbo.php.

2.3 Verkennen van interesses

In dit onderdeel gaan we stilstaan bij je interesses. We gaan hiervoor enerzijds kijken naar welke vakken je het meest interesseren en anderzijds naar welke belangstellingsdomeinen naar voren kwamen bij Columbus.

**Schrijf hieronder welke vakken op school jou het meest interesseren?
Geef minstens twee vakken.**

-
-
-
-
-

**Schrijf hieronder welke drie interesses het meest naar voren kwamen bij het
interesseprofiel van Columbus?**

-
-
-

Les 2

Lesinhoud:

- inschatten of een bepaalde optie haalbaar en realistisch is
- hulpmiddelen gebruiken die je helpen in het keuzeproces
- bepaalde keuzeopties in de diepte verkennen

Vragen

Wissel kort even met je buur uit wat je ervaren hebt met betrekking tot je keuzeproces sinds de vorige les?

Afbeelding 3

- Heb je al bepaalde studierichtingen op het oog?
- Heb je al bepaalde acties ondernomen?
- Heb je vragen of heb je in tussentijd moeilijkheden ondervonden?

Indien er opmerkingen zijn die je in groep wenst te delen, omdat je er niet uit raakte, mag je dat na afloop van jullie gesprek doen.

1. Op verkenning in de diepte

Vorige les leerde je reeds hoe het Vlaamse hoger onderwijslandschap, in al zijn vormen, eruit ziet en welke richtingen je allemaal kunt uitgaan eens je laatste jaar secundair erop zit. Je verkende je interesses en beroepsaspiraties reeds voor een eerste keer tijdens de vorige les. Vandaag gaan we nog iets verder in het exploreren van je mogelijkheden door de site Onderwijskiezer te verkennen en verder stil te staan bij wie je bent en wat je wil in het leven.

Onderwijskiezer

Onderwijskiezer kan voor jou de brug slaan tussen je interesses en vaardigheden enerzijds en opleidingen in het hoger onderwijs anderzijds.

Aan de hand van welke zoekcriteria kan je op de site op zoek gaan naar een opleiding die je leuk vindt?

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Als je het op voorhand nog niet wist, kwam je alvast zowel in de vorige les als in Columbus te weten wat je interesses zoal zijn. Je verkende eveneens een aantal toekomstmogelijkheden en ontdekte via Columbus of je eerder het profiel van een academische of professionele bachelorstudent hebt. Ook met Onderwijskiezer kwam je al even in aanraking en maakte je al kort gebruik van één van de zoekcriteria die je hierboven opgelijst hebt, met name 'Zoeken via schoolvakken'.

Je mag nu even hetzelfde doen, maar dan aan de hand van een ander criterium. (Je mag ook meerdere criteria kiezen.) Welk criterium/welke criteria heb je gekozen en welke interessante opleidingen leverde het voor je op?

.....

Om dezelfde opleidingen aan verschillende universiteiten of hogescholen met elkaar te vergelijken in functie van de keuze voor een opleidingsinstelling, kan je gebruik maken van de sites van de verschillende hogescholen en universiteiten. Daarop kan je lestabellen/programmagidsen raadplegen en op die manier uitmaken of een bepaalde invulling van een opleiding je meer of minder aanstaat. Je kan die meestal terugvinden door via Google de volledige benaming van een opleiding (bijvoorbeeld 'bachelor kunstwetenschappen' of 'opleiding brood- en banketbakker') in te voeren.

Opdracht

Kies één opleiding uit die voorlopig je voorkeur geniet, en vul de volgende vragen in met behulp van Onderwijskiezer en de sites van verschillende opleidingsinstellingen. Probeer voor jezelf zo volledig mogelijk deze vragen op te lossen, want hoe meer je nu te weten komt over de opleiding die jouw interesse geniet, hoe beter je voorbereid bent op de SID-ins en hoe gelukkiger je zal zijn met je uiteindelijke keuze.

Tip: Misschien gaat het om een opleiding die gerelateerd is aan vakken waar je goed in bent/die je graag doet of misschien vond je een opleiding uit een studiegebied/ belangstellingsgebied dat je interesse wekt. Zoals hierboven vermeld kan je via Onderwijskiezer aan de hand van bepaalde zoekcriteria die opleiding opzoeken.

- Geef de volledige naam van de opleiding.
-
-

- Gaat het om een professionele bachelor, een academische bachelor aan de hogeschool, een academische bachelor aan de universiteit of een andere opleidingsvorm?

- Aan welke instellingen kan je deze opleiding volgen?

- Is er een verschil in lessenrooster of organisatie tussen de verschillende instellingen?

- Welke aanverwante opleidingen bestaan er?

- Geef minstens een vervolgopleiding die je kan volgen als je de opleiding succesvol hebt afgerond

- Geef enkele beroepsuitwegen

- Kan je proeflessen volgen van deze opleiding aan de instellingen die jij verkiest?
Zo ja, waar en wanneer?

2. Ken jezelf

Om een realistische en haalbare keuze te maken, is het noodzakelijk dat je hiervoor voldoende **zelfkennis** aan de dag legt. Het heeft geen zin om geneeskunde te gaan studeren, als je eigenlijk een gruwel hebt aan biologie. Het is evenmin aangeraden om voor burgerlijk ingenieur te kiezen, als wiskunde niet je sterkste kant is.

In **Columbus** ben je te weten gekomen welke van de zes **menstypes** (praktisch, analytisch, kunstzinnig, sociaal, ondernemend, conventioneel) het meest bij je passen. Dat kan een goede indicatie geven van waar jouw interesses liggen en tot welke opleidingen je je het meest aangetrokken voelt.

Zoals je misschien al te weten gekomen bent via Columbus, zal je als je meer neigt naar de praktische kant misschien meer interesse tonen voor een **professionele bachelor-** of een **HBO5-opleiding**. Die zijn vooral gericht op het uitvoeren van een beroep (Columbus, 2018). Je verwerft dan specifieke kennis en vaardigheden die je moet beheersen om een beroep te kunnen uitoefenen (Columbus, 2018). Als je een analytisch type bent, is het goed mogelijk dat je meer geneigd bent naar een **academische bacheloropleiding**. Daar geniet je een meer algemene vorming van kennis en vaardigheden die gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek (Columbus, 2018). Volgende activiteiten komen uitdrukkelijk meer aan bod in een academische bacheloropleiding dan in een professionele bachelor- of HBO5- opleiding: analyseren en interpreteren van onderzoeksresultaten

- lezen van teksten met formules, berekeningen en tabellen
 - lezen van Engelstalige wetenschappelijke artikels
 - zelf logisch gestructureerde teksten schrijven
 - bronnen opzoeken om ideeën te onderbouwen
 - eigen onderzoek opzetten, uitvoeren en evalueren
- (Columbus, 2018)

Houd hier dus zeker rekening mee bij het maken van je keuze!

Je keuze dient niet alleen aan te sluiten bij je interesses, maar moet ook **haalbaar** zijn. Pas als ook aan dat criterium voldaan wordt, spreken we van een realistische keuze. Er zijn een aantal mogelijkheden om in te schatten of de opleiding van je voorkeur al dan niet haalbaar is. Toch is geen enkele methode sluitend. Laat je bijvoorbeeld niet afschrikken door cijfers, want aan universiteiten en hogescholen hangt veel af van je inzet, motivatie, discipline en tal van andere factoren! Het is met andere woorden niet omdat de opleiding die je wenst te kiezen een laag **studierendement** aangeeft op basis van de richting die je gestudeerd hebt in het secundair, dat je die richting daarom niet zou aankunnen. Het zal wellicht wel iets meer inspanning vergen.

Neem even de opleiding die je bij de vorige opdracht gekozen hebt om Onderwijskiezer te verkennen en zoek die opnieuw op in Onderwijskiezer. Als je in een van de tabbladen 'studierendement' aanklikt, kan je nu het studierendement van de opleiding op basis van je richting in het secundair aanschouwen. Terwijl het studierendement het percentage aan studiepunten is waarvoor je geslaagd bent na je eerste jaar, is het gemiddelde studierendement het gemiddelde van de studierendementen van alle eerstejaarsstudenten van een opleiding. Wat is het gemiddelde studierendement van je opleiding op basis van je huidige richting?

.....

Verder organiseren de verschillende universiteiten ook **ijkingstoetsen** om toekomstige leerlingen te helpen in te schatten of ze over de juiste vaardigheden beschikken die van een startende bachelor gevraagd worden in bepaalde opleidingen. Ze zijn niet bindend, maar kunnen je wel een idee geven over wat er van je verwacht wordt in een opleiding en of je over de juiste voorkennis beschikt om te starten in de opleiding.

Je **huidige schoolresultaten** zijn overigens ook een goede voorspeller van je succes in je toekomstige studierichting. Hoe dan ook moeten we hier ook weer enkele kantlijnen trekken. Sommige leerlingen uit het secundair hebben bijvoorbeeld nog geen goede leer- en werkhouding ontwikkeld, en hebben daarom nog niet het onderste uit de kan kunnen halen qua schoolresultaten. Goede schoolresultaten en een goede leer- en werkhouding geven de beste garantie op slagen.

Tip: In Columbus kan je nagaan hoe het met jouw leer- en werkhouding en studievaardigheden gesteld is. Indien een van die vaardigheden onvoldoende ontwikkeld is, kan je bijvoorbeeld deelnemen aan de lessenreeksen rond tijdbeheer en concentratie; motivatie en attitude; relateren, structureren en memoriseren; en zelfvertrouwen, faalangst en zelfeffectiviteit; of op een andere manier die vaardigheid bijschaven.

In **Columbus** kan je bovendien ook je **redeneer-, taal- en rekenvaardigheid** testen. Die testen geven een goed idee van vaardigheden die je in bepaalde opleidingen nodig hebt, en kunnen je dus bij uitbreiding een goed beeld geven van het feit of de opleiding van jouw keuze iets voor jou is.

Ook op **Onderwijskiezer** kan je een aantal zelftests invullen die je kunnen helpen om een beter zicht op je mogelijkheden te krijgen. Je vindt ze terug via www.onderwijskiezer.be/v2/hoger/hoger_zelftest.php. Je kan er thuis enkele uitproberen voor de opleidingen die jij interessant vindt.

Op gesprek met de ouders

Je weet nu inmiddels dat een goed idee is om het met je ouders te hebben over je toekomstige studiekeuze. Maar waar je het dan juist over kunt hebben en wat je dan moet vragen, dat is een ander paar mouwen. Geen nood! De leerkracht zal je een aantal vragen meegeven die je eventueel aan je ouders kan voorleggen om een interessant gesprek met hen aan te knopen.

Uiteraard kan je het er ook eens over hebben met vrienden, familie en ouderejaars. Vooral ouders hebben over het algemeen een goed beeld van wat zoon of dochter of andere het best zou liggen. Je kan ook altijd een babbeltje slaan met ouderejaars die al bezig zijn met de opleiding waarin jij geïnteresseerd bent! Zij kunnen je namelijk meer informatie geven over de opleiding zelf.

Praat eens met je buur

Ook nu krijg je de gelegenheid om even met je buur te praten over een richting die je mogelijks zou willen doen. Hij of zij zal hetzelfde doen. Jullie gaan samen na of jullie meest waarschijnlijke alternatief haalbaar en realistisch is. Je laat hierbij de volgende vragen aan bod komen:

- Wat is je motivatie voor de opleiding?

.....

.....

- Sluit de opleiding aan bij je interesses en beroepsaspiraties?

.....

.....

- Wat doe je voorlopig nog twifelen?

.....

.....

- Ben je goed in de vakken die - in mindere of meerdere mate - ook in de opleiding aan bod komen?

.....

.....

- Past het profiel van de opleiding bij jou? (Zou je het wel fijn vinden om een academische of professionele bachelor of HBO5-opleiding te doen, en alle activiteiten die erbij horen?)

.....

.....

- Waar zou je de opleiding misschien willen doen en waarom?

.....

.....

3. Goed voorbereid naar de SID-in

SID-in staat voor ‘studie-informatiedagen’ en is een initiatief van de CLB’s en het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. Je vindt er standen van de verschillende Vlaamse hogescholen, universiteiten en andere onderwijsinstellingen, zodat je je vragen in verband met bepaalde opleidingsalternatieven aan de juiste personen kan stellen. Ook kan je er informatie over een aantal beroepssectoren terugvinden en kan je bij de VDAB terecht met algemene vragen omtrent de arbeidsmarkt en beroepen.

Aangezien je op de SID-inbeurs niet de tijd zal hebben om langs ieder standje te passeren, is een goede voorbereiding nodig om een gericht bezoek aan de SID-inbeurs mogelijk te maken. Je leerkracht geeft je een **checklist** mee aan de hand waarvan je de onderwerpen waar je nog vragen rond hebt in kaart kan brengen. Bovendien zal hij of zij je ook een **grondplan** meegeven dat je al op voorhand kan bestuderen, zodat je zeker niet te veel tijd verspilt aan het zoeken van een bepaalde stand. Kijk dus zeker op voorhand na waar je moet zijn!

Sla bovendien pagina [9] open van de brochure “Wat na het secundair onderwijs?”. Daar kan je nog enkele vragen terugvinden die je kunnen helpen om efficiënter en beter gewapend naar de SID-in te trekken. Merk op dat er een lichte overlap is met de checklist die je meegekregen hebt.

Les 3

Lesinhoud:

- het belang van keuzenabijheid
- toelichting van verschillende keuzestijlen
- voor- en nadelen van verschillende studiekeuzes
- het invullen van het keuzerooster

1. Keuzenabijheid en keuzestijlen

Opdracht 1:

Poll Everywhere - Hoe zeker ben je van je keuze?

Opdracht 2:

Word Cloud - Wat heeft tot nu toe je keuze beïnvloed?

Factoren die meewegen in het keuzeproces kunnen heel uiteenlopend zijn en samenhangen met verschillende keuzestijlen. Hieronder worden drie verschillende keuzestijlen beschreven. Ga eens na in hoeverre de verschillende factoren die in de wordcloud worden genoemd samenhangen met de onderstaande keuzestijlen:

1. Logisch-rationele keuzestijl: Beslissingen worden gemaakt door voor- en nadelen rationeel tegen elkaar af te wegen.
2. Emotionele keuzestijl: Beslissingen worden gemaakt vanuit het gevoel en op basis van of iets goed of slecht aanvoelt.
3. Meegaande keuzestijl: Beslissingen worden gemaakt op basis van de voorkeuren van anderen of op basis van voorkeuren van een groep.

2. Voor- en nadelen van verschillende studiekeuzes

Tijdens deze opdracht sta je stil bij de voor- en nadelen van de verschillende studiekeuzes. Lees hieronder hoe je hiermee aan de slag gaat. Bespreek dit vervolgens met een medeleerling.

Bereid de vragen voor ter voorbereiding op een gesprek met een medeleerling. Denk goed na over de argumenten die gaat aandrazen om de ander te overtuigen dat de opleiding bij jou past.

**Maak een lijst van 3 opleidingen die je mogelijk zou willen volgen vanaf volgend jaar.
Beantwoord vervolgens voor elke opleiding de onderstaande vragen.**

1.
2.
3.

- Wat zijn voordelen van deze opleiding?

(Bijvoorbeeld: interessante vakken, loopbaanmogelijkheden, persoonlijke eigenschappen of voorkeuren die goed van pas komen tijdens de opleiding)

.....

.....

.....

- Wat zijn nadelen van deze opleiding?

(Bijvoorbeeld: minder interessante vakken of loopbaanmogelijkheden, persoonlijke eigenschappen of voorkeuren die niet goed tot hun recht komen tijdens de opleiding)

.....

.....

.....

- Welke argumenten zou je gebruiken om je vrienden en familie ervan te overtuigen dat deze opleiding bij je past?

- Welke bijkomende informatie kan je verzamelen om een beter beeld van de opleiding te krijgen en om een beter beeld te krijgen of de opleiding daadwerkelijk bij jou past?
(Bijvoorbeeld: mensen die de opleiding volgen of hebben gevolgd (wat zou je hen kunnen vragen?), studiemateriaal van de opleiding)

3. Keuzerooster

Je hebt nu voor jezelf een overzicht gemaakt van de verschillende voor- en nadelen van de opleidingen die je mogelijk zou willen volgen vanaf volgend jaar. Het is echter ook belangrijk om erbij stil te staan in hoeverre de verschillende voor- en nadelen voor jou doorwegen. In deze opdracht ga je gebruik maken van het keuzerooster. Ga hiervoor naar www.onderwijskiezer.be > hoger onderwijs > keuzerooster.

Per opleiding maak je een overzicht van:

Stap 1: Aan de rechterkant van het rooster maak je een overzicht van concrete onderdelen waarmee je rekening wil houden bij het maken van een keuze.

Stap 2: Noteer richtingen die jou aanspreken.

Stap 3: Geef je een gewicht aan het kenmerk van een eventuele opleiding. Hoe belangrijker het kenmerk voor jou is, hoe hoger de score op 10 die je aan het kenmerk toekent.

Stap 4: Ga per opleiding na in welke mate het kenmerk dat je in de linkerkolom noteerde, in de opleiding gerealiseerd wordt. Geef voor elke opleiding een score op 10.

Keuzerooster³

		Opleiding A	Opleiding B	Opleiding C	Opleiding D
Keuzecriteria die jij belangrijk vindt					
Kenmerken van de opleiding					
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
Kenmerken van jezelf					
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
Andere motieven					
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -
▼		▼ -	▼ -	▼ -	▼ -

Afbeelding 3

4. Wat nu?

Denk eens na hoe dicht je momenteel bij je keuze staat. Tijdens de volgende les zal er een keuzecommissie plaatsvinden. Dan is het de bedoeling dat je een opleiding waar je veel interesse voor hebt, zal verdedigen voor een commissie die beslist of je wel voldoende over je keuze hebt nagedacht en of de opleiding bij je past. Denk ter voorbereiding na over de volgende vragen:

- Wat ga je nog moeten doen om tegen volgende les optimaal voorbereid te zijn op de keuzecommissie?
- Wat ga je nog moeten doen om meer keuzenabijheid te ervaren en met andere woorden zekerder te zijn van een bepaalde opleiding als studiekeuze?

³ De informatie is afkomstig van: <https://www.onderwijskiezer.be/v2/extra/keuzerooster.php?var=H>

Les 4

Lesinhoud:

- rollenspel rond je studiekeuze
- bij wie kan je terecht bij moeilijkheden

1. Rollenspel: De Keuzecommissie

1.1 Kandidaat

Gefeliciteerd je bent je net gaan inschrijven voor de studierichting van jouw keuze!

Niet veel later krijg je echter een brief dat jij je studiekeuze moet gaan verantwoorden bij de keuzecommissie. Jouw taak: hen overtuigen dat je een doordachte keuze hebt gemaakt, dat je erg gemotiveerd bent, dat je weet wat je nog zal moeten ondernemen om je slaagkansen te vergroten, maar vooral dat de studierichting bij jou past.

Hoe ga je aan de slag?

- Bespreek kort je keuzeproces. Laat hen voelen dat jij goed hebt nagedacht over je keuze door jouw proces te bespreken. Enkele hulpvragen zijn:
 - Hoe ben je tot deze keuze gekomen?
 - Welke stappen heb je al ondernomen?
 - Welke hindernissen heb je tijdens je proces ervaren? Hoe heb je deze aangepakt?
- Sta voldoende lang stil bij de studiekeuze die je gemaakt hebt. Enkele hulpvragen zijn:
 - Welke motieven hebben tot deze keuze geleid?
 - Welke motieven zijn belangrijk en minder belangrijk?
 - Wat zijn de voor- en nadelen van de keuze die je gemaakt hebt?
 - Wat verwacht je van jouw studiekeuze?
 - Welke ervaringen die je hebt, spelen in jouw voordeel bij de gemaakte studiekeuze?
 - Waarom past deze studiekeuze bij jou?
- Bespreek de stappen die je nog moet ondernemen om je voor te bereiden op jouw studiekeuze. Enkele richtvragen zijn:
 - Welke informatie moet je hebben (bv. deadlines, boekenlijst, studiebeurs)?
 - Hoe zal je eerste jaar eruitzien (bv. waar ga je wonen, hoe zal je je verplaatsen, wat met vrije tijd)?
 - Welke voorkennis wordt er verwacht en hoe ga je hier met aan de slag?
 - Welke activiteiten biedt de organisatie van jou keuze je aan om een goede start te bevorderen?

Enkele tips:

-
- Blijf niet te algemeen, je moet de commissieleden ervan overtuigen dat jouw motieven goede motieven zijn.
 - Neem de lesbundel nog eens goed door.

1.2 Commissieleden

Omdat het departement Onderwijs gemerkt heeft dat veel studenten niet slagen of geheroriënteerd moeten worden in de loop van hun eerste jaar hebben ze besloten om een Keuzecommissie samen te stellen. Deze commissie heeft als taak na te gaan of de studenten een keuze gemaakt hebben die bij hen past op basis van een gesprek. De commissie zal dan op het einde van dit gesprek een advies formuleren ten aanzien van de studiekeuze.

De kandidaat zal zijn/haar keuzeproces en keuze aan de commissieleden voorstellen. Hierbij heeft hij/zij aandacht voor de verschillende aspecten die in zijn/haar proces tot zijn/haar keuze hebben geleid en de motieven voor het maken van de keuze.

Aan jullie om na te gaan of zijn/haar verhaal wel klopt. Jullie doel is om de kandidaat uit te dagen en te bevragen op alle criteria die jullie kunnen bedenken. Jullie willen een goed beeld krijgen van of hij/zij goed heeft stilgestaan bij zijn/haar keuze. Jullie krijgen hier 5 minuten voor na de presentatie van de kandidaat.

Enkele richtvragen:

- Zijn er tegenstrijdigheden?
- Ontbreken er dingen?
- Is zijn argumentatie voldoende onderbouwd?
- Zijn er zaken die jullie belangrijk vinden, maar die in het verhaal van de kandidaat niet aan bod zijn gekomen?

Tips:

- Gebruik je eigen keuzeproces en lesbundel als hulpmiddel bij het stellen van vragen.
- Gebruik de laptop om informatie te zoeken voor de vragen.
- Schrijf al vragen op tijdens de presentatie van de kandidaat.

2. Wat nu?

Ga na hoe jouw proces een invloed heeft gehad op jouw score op Columbus door de vragenlijst nog eens in te vullen.

Heb je nog steeds het gevoel dat je nog geen keuze kan maken? Geef nog niet op. Je school helpt je graag verder in het zoeken naar de juiste hulp bij het verder begeleiden van je keuze. Spreek erover met een leerlingenbegeleider (bijvoorbeeld bij het CLB).

Heb je al wel een idee welke richting je uit wil of welke instelling jouw voorkeur heeft? Ook de verschillende instellingen hebben studiebegeleidingsdiensten die je graag verder willen helpen.

Succes!

BIJLAGEN

Bijlage 1: Vragenlijst voor ouders

- Vind je dat de richting van mijn keuze bij me past?
- Waarom/waarom niet?
- Vind je dat mijn keuze aansluit bij mijn interesses?
- Leidt deze studierichting tot een beroep dat iets voor mij zou zijn?
- Had je nog aan een andere studierichting gedacht die volgens jou een goede keuze zou zijn voor mij?
Indien ja, aan welke?
- Indien ja, waarom zou deze studierichting dan een goede keuze zijn voor mij?

Bijlage 2: Alternatieve versie ‘Ken jezelf’ voor leerlingen

Voldoende zelfkennis is belangrijk om een realistische en haalbare keuze te maken.

Bijvoorbeeld:

- Als je een hekel hebt aan biologie heeft het geen zin om geneeskunde te gaan studeren
- Als je niet sterk bent in wiskunde is burgerlijk ingenieur als studiekeuze niet aangeraden

2.1 Menstypes

In Columbus ben je te weten gekomen welk interessepatroon het meest bij je past: praktisch, analytisch, kunstzinnig, sociaal, ondernemend of conventioneel.

Dat kan een aanwijzing geven van jouw interesses en tot welke opleiding jij je het meest aangetrokken voelt.

Welk interessepatroon heb jij?

Ga in de Columbusfeedback na welke opleidingen aansluiten bij jouw interessepatroon.

2.2 Haalbare studiekeuze

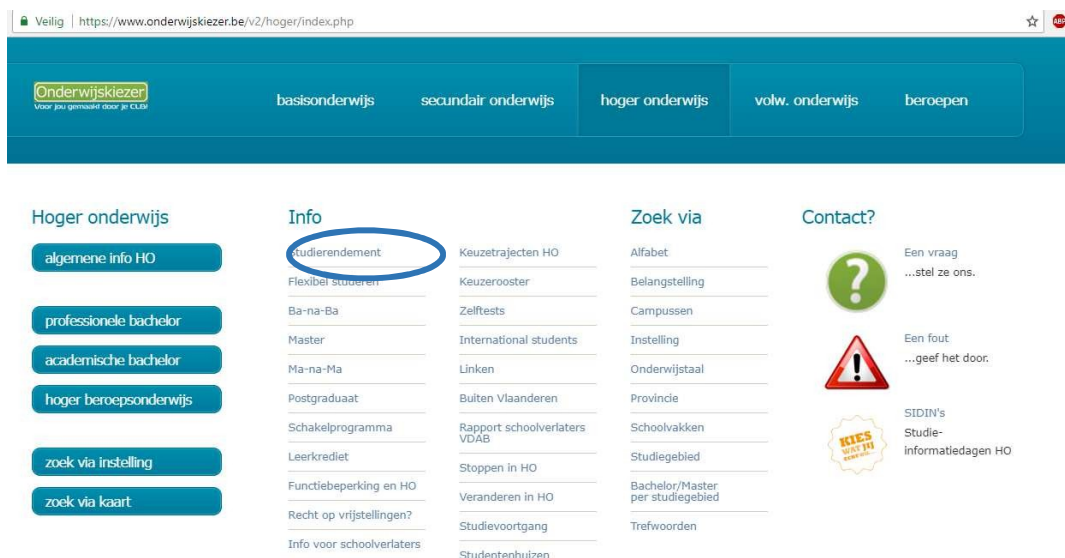
Een keuze moet ook haalbaar zijn. Pas als je keuze aansluit bij je interesses én haalbaar is kunnen we spreken van een realistische keuze. Er zijn verschillende methoden om de haalbaarheid in te schatten.

Enkele voorbeelden:

1. Studierendement:

- Studierendement (SR): het percentage aan studiepunten waarvoor je geslaagd bent na je eerste jaar
- Gemiddelde studierendement (gemiddeld SR): het gemiddelde van de studierendementen van alle eerstejaarsstudenten van een opleiding.

** Ga via onderwijskiezer na wat jouw studierendement zou zijn op basis van je studierichting in het secundair onderwijs voor de opleiding die je in de vorige opdracht gekozen hebt. Ga hiervoor de site van Onderwijskiezer -> hoger onderwijs -> studierendement (zie Afbeelding 4)*

Afbeelding 5

Geef vervolgens de opleiding naar keuze in.

Studierendement

Kies een bacheloropleiding
Maak uw keuze

Afbeelding 6

Daarna krijg je een overzicht van het studierendement (SR) binnen deze opleiding voor verschillende richtingen binnen het Secundair Onderwijs.

-> Wat is het gemiddelde studierendement van jouw gekozen opleiding op basis van je huidige richting?

2. Ijkingstoetsen:

De verschillende universiteiten organiseren testen voor bepaalde opleidingen om toekomstige studenten te helpen een goede inschatting te maken of ze over de vaardigheden beschikken die van een startende bachelor verwacht worden. De resultaten van dergelijke testen bepalen niet of je al dan niet mag inschrijven voor deze opleiding, maar geven je wel een goed idee over wat er van je verwacht wordt in deze opleiding en of je de nodige voorkennis hebt.

Inschrijven voor zulke testen kan via www.ijkingstoets.be. Hier wordt een overzicht gegeven van de verschillende opleidingen en de verschillende universiteiten die ijkingstoetsen organiseren.

**Ga eens na of voor jouw alternatieven een ijkingstoets zal worden georganiseerd (zie Afbeelding 5).*

opleiding, Bachelor in de...	instelling
toegestapte(sociaal-)economische wetenschappen	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
bio-ingenieurswetenschappen (bio-ingenieur)	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
biomedische wetenschappen	KU Leuven Universiteit Antwerpen
chemie, biologie, biochemie, geologie en geografie	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
diergeneeskunde	Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
farmaceutische wetenschappen	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
handelsingenieur (in de beleidsinformatica)	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
handelswetenschappen	KU Leuven Universiteit Gent
industriële ingenieur	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent
ingenieurswetenschappen (burgerlijk ingenieur)	KU Leuven Universiteit Gent Vrije Universiteit Brussel
ingenieurswetenschappen, architectuur (burgerlijk ingenieur architect)	KU Leuven Universiteit Gent Vrije Universiteit Brussel
opedagogische en audiologische wetenschappen	KU Leuven
wiskunde, fysica en informatica	KU Leuven Universiteit Antwerpen Universiteit Gent

Afbeelding 7

Zo ja, waar en wanneer kan je eraan deelnemen?

.....

.....

.....

.....

3. Huidige schoolresultaten:

Je schoolresultaten zijn een goede voorspeller van je succes in je toekomstige studierichting.

! Opgelet een goede leer- en werkhouding is belangrijk om schoolresultaten als goede voorspeller te kunnen gebruiken.

Tip: In Columbus kan je nagaan hoe het met jouw leer- en werkhouding en studievoordigheden gesteld is. Indien een van die vaardigheden onvoldoende ontwikkeld is, kan je bijvoorbeeld deelnemen aan de lessenreeksen rond:

- tijdbeheer en concentratie
- motivatie en attitude
- relateren, structureren en memoriseren
- zelfvertrouwen, faalangst en zelfeffectiviteit
- of op een andere manier die vaardigheid bijschaven.

4. Redeneer-, taal- en rekenvaardigheid testen in Columbus:

Deze testen geven een beeld van de vaardigheden die je in bepaalde opleidingen nodig hebt, en kunnen je dus een idee geven of de opleiding van jouw keuze iets voor jou is (zie Afbeelding 6).

WAT KAN IK?

In het **2de checkpoint** van de columbusroute willen we nagaan wat je al kunt en wat je al weet. We brengen hierin je talige strategieën, woordenschat, redeneervaardigheden en basisvaardigheden wiskunde in beeld.

Bekijk hieronder de concrete inhoud van deze module:

- Wiskunde
- Woordenschat
- Talige strategieën
- Redeneervaardigheden

Afbeelding 8

Welke vaardigheden heb je nodig voor jouw opleiding(en)?

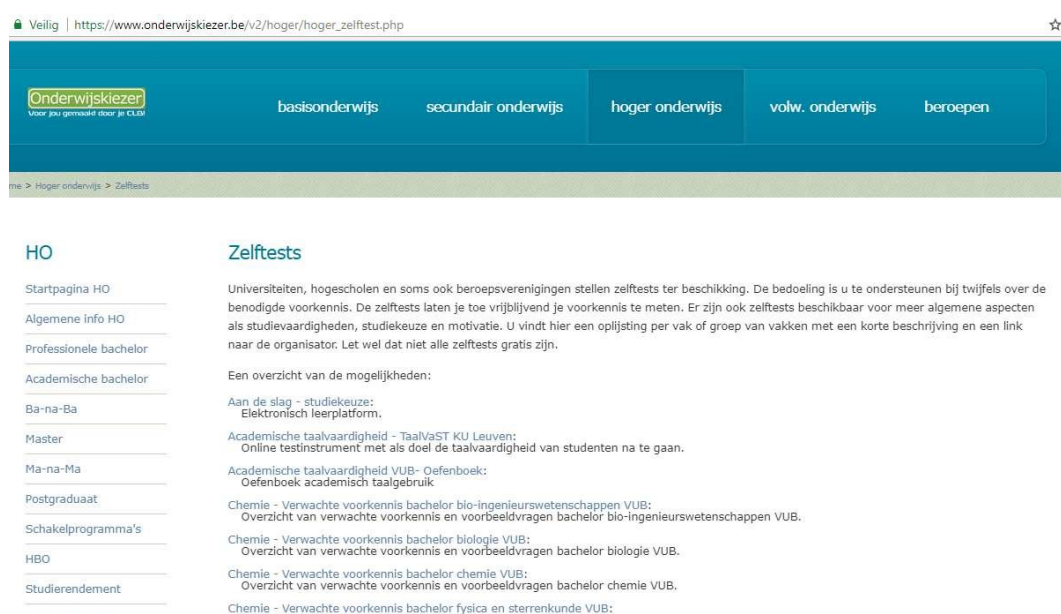
.....

.....

.....

5. Zelftests op Onderwijskiezer:

Deze testen geven je een beter beeld van je mogelijkheden en je voorkennis. Je kan er thuis enkele uitproberen voor de opleidingen waar jij interesse in hebt (zie Afbeelding 7).

The screenshot shows the 'Onderwijskiezer' website. The top navigation bar includes 'basisonderwijs', 'secundair onderwijs', 'hoger onderwijs' (selected), 'volw. onderwijs', and 'beroepen'. The left sidebar lists various educational levels: 'Startpagina HO', 'Algemene info HO', 'Professionele bachelor', 'Academische bachelor', 'Ba-na-Ba', 'Master', 'Ma-na-Ma', 'Postgraduaat', 'Schakelprogramma's', 'HBO', and 'Studierendement'. The main content area is titled 'Zelftests' and contains the following text:

Universiteiten, hogescholen en soms ook beroepsverenigingen stellen zelftests ter beschikking. De bedoeling is u te ondersteunen bij twijfels over de benodigde voorkennis. De zelftests laten je toe vrijblijvend je voorkennis te meten. Er zijn ook zelftests beschikbaar voor meer algemene aspecten als studievaardigheden, studiekeuze en motivatie. U vindt hier een oplijsting per vak of groep van vakken met een korte beschrijving en een link naar de organisator. Let wel dat niet alle zelftests gratis zijn.

Een overzicht van de mogelijkheden:

- Aan de slag - studiekeuze:
Elektronisch leerplatform.
- Academische taalvaardigheid - TaalVaST KU Leuven:
Online testinstrument met als doel de taalvaardigheid van studenten na te gaan.
- Academische taalvaardigheid VUB- Oefenboek:
Oefenboek academisch taalgebruik
- Chemie - Verwachte voorkennis bachelor bio-ingenieurswetenschappen VUB:
Overzicht van verwachte voorkennis en voorbeeldvragen bachelor bio-ingenieurswetenschappen VUB.
- Chemie - Verwachte voorkennis bachelor biologie VUB:
Overzicht van verwachte voorkennis en voorbeeldvragen bachelor biologie VUB.
- Chemie - Verwachte voorkennis bachelor chemie VUB:
Overzicht van verwachte voorkennis en voorbeeldvragen bachelor chemie VUB.
- Chemie - Verwachte voorkennis bachelor fysica en sterrenkunde VUB:

Afbeelding 9

Schrijf hier kort de resultaten van je testen neer:

.....

.....

.....

.....

.....

6. Vrienden en familie:

Ga in gesprek met vrienden en familie. Welke studiekeuze vinden zij typerend voor je?

Vooraf heb je ouders hebben over het algemeen een goed beeld van wat jou het beste zou liggen.

Afbeelding 10

Wat denken je ouders en vrienden? En waarom?

.....

.....

.....

.....

.....

! Opgelet geen van deze methoden om de haalbaarheid in te schatten zijn sluitend. Naast cijfers zoals studierendement spelen ook inzet, motivatie, discipline en nog andere factoren een belangrijke rol.